

Korai görög filozófia

) Előadó: **Bene László**

) kedd 8:30-10:00

) BBV-020.211, BMVD-020.211 (kollokvium)

A Kr. e. 6. század középső harmadától a kisázsiai görögök között egyes gondolkodók újszerű, egymással versengő elgondolásokkal álltak elő a mindenség eredetére és szerkezetére vonatkozóan. A filozófusok következő nemzedékei a megismerés lehetőségét, az isteni jellemzőit, az ember természetét és rendeltetését, az állami közösség rendjét, és a létező, mint olyan logikailag belátható sajátosságait sorra vizsgálódás tárgyává tették. E viták során megjelentek a formalizált bizonyítás kezdeményei is. Az 5. század közepétől jelentek meg a szofisták, akik hozzászóltak filozófiai jellegű – például nyelvelméleti, ismeretelméleti, metafizikai és etikai – kérdésekhez, de elsődleges céljuk inkább gyakorlatinak mondható: egy új nevelési módszert dolgoztak ki, mely lehetővé teszi az érvényesülést a magánéletben és a politikában. A kurzuson megvizsgáljuk a korai görög filozófusok elméleteit Thalészról Szókratészig (beleértve a szofisták teóriáit), rekonstruálni próbáljuk a filozófiai diskurzus kialakulásának folyamatát, és megismerkedünk a töredékesen fennmaradt szövegek értelmezésének módszereivel.

Theória. Egy filozofikus életideál története az antikvitásban

) Előadó: **Bene László**

) kedd 10.00-11:30

) BBV-020/402; BMVD-020/402 (szeminárium)

A filozófiai kérdésfeltevések és módszerek a Kr.e. 6. sz. középső harmadától jelentek meg a görög kultúrában, azonban csak jóval később, a 4. században találunk rendszeres reflexiót a filozófiára mint önálló tudományra és mint életgyakorlatra. Platón és Arisztotelész értelmezésében a filozofikus élet középpontjában a *theória*, az igazság szemlélete áll. Különböző szövegekben más-más módon határozzák meg a szemlélet tárgyát (testetlen formák, a mindenség, az égitestek, vagy az okok és princípiumok), és különböző módokon értelmezik a *theória* viszonyát a gyakorlati élethez és a politikai szférához, azonban mindketten ebben látják a szabad emberhez leginkább méltó tevékenységet, a boldogság legmagasabb formáját. A filozófia klasszikus kori koncepciói nem pusztán a látás metaforáját terjesztik ki az intellektuális megismerésre, hanem egy specifikus kulturális gyakorlathoz is kapcsolódnak: a *theória* az összgörög ünnepek megismerését is jelentette, melynek végeztével az állami küldött (*theóros*) beszámolt tapasztalatairól saját közösségének (emellett létezett privát *theória* is). A kurzuson forrásszövegek elemzésén keresztül vizsgáljuk meg a *theória* klasszikus kori filozófiai koncepcióját saját kulturális kontextusában, kitekintéssel a teoretikus életideál hellenisztikus és késő antik értelmezéseire.

Arisztotelész

) Előadó: **Bodnár István**

) csütörtök 16:00-17:00

) BBV-020.005; BMVD-020.011 (kollokvium)

A kurzus Arisztotelész filozófiáját tekinti át, a Kategóriák elméletétől kiindulva, a természetfilozófiai és elmefilozófiai fejtegetéseken keresztül az arisztotelészi metafizikáig és etikáig. A főbb témakörök: a létezők típusai és ezek kapcsolati rendszere; az okok típusai, a természet mint magyarázó elv; a mozdulatlan mozgató; a dolgok anyagra és formára történő elemzése; a lélek mint az élőlény formája; az értelem és a halhatatlanság kapcsolata; az érzékelés és az értelmi megismerés; a létezőnek mint létezőnek a megismerése; a metafizika mint teológia; a boldogság, az erény mint kiválóság, az ember funkciója, ill. rendeltetése. Mindezen témakörök tárgyalása során megkülönböztetett figyelmet fogunk szentelni az arisztotelészi fejtegetések és a platóni álláspont közötti kapcsolatoknak. Közismereti kódon (BMVD-020.011 vagy BBV-020.005) felvéve a kurzus

Arisztotelész filozófiájáról szóló zárthelyivel, vagy – ha a járványhelyzet úgy kívánja meg – otthoni dolgozattal zárul.

Vallásfilozófia

-) Előadó: **Borbély Gábor**
-) szerda 16:00-17:30
-) BBV-203.05; BMVD-203.05 (kollokvium)

A kurzus a vallásfilozófia hátterével és néhány klasszikus vallásfilozófiai problémával foglalkozik. Mindenekelőtt áttekintjük a vallásdefiníciók legfontosabb típusait és foglalkozunk azzal a kérdéssel, hogy van-e értelme egyáltalán vallásról beszélni. Ezt követően a hétköznapi hit és a vallási hit különbözőségét, a vallási reprezentáció jellemző szerkezetét, a vallási jelzések természetét, valamint az ezekhez kapcsolódó, a vallási jelenségek kialakulását és fennmaradását illető magyarázatokat vizsgáljuk. A klasszikus vallásfilozófiai problémák közül a következőket tárgyaljuk. Értelmesek-e a vallási állítások? Mi jellemzi az istenséget a nyugati teológiai és filozófiai hagyomány szerint. Az priori istenérvek. A posteriori istenérvek. A rossz létezésén alapuló ateista érv.

Középkori filozófia

-) Előadó: **Borbély Gábor**
-) csütörtök 16:00-17:30
-) BBV-203.04; BMVD-203.04 (kollokvium)

A kurzus a késő-középkori (XII-XV. sz.) filozófia legfontosabb problémáit kívánja áttekinteni néhány kiemelkedő szerző művén keresztül. A “középkor” és a “középkori filozófia” kifejezés jelentése nem magától értetődő, még kevésbé az, hogy a történészek mit találtak fontosnak az említett korszakból. A kurzus során ezért mindenekelőtt áttekintjük a középkori filozófia historiográfiáját. Azután a görög, arab és zsidó filozófia recepcióját a XII-XIII. században, valamint a középkori skolasztikus tudományosság institucionális hátterét (a XII. századi filozófiai és teológiai iskolák, a középkori egyetemek kialakulása és működése, egyetemi autonómia, oktatási formák, a filozófiai és teológiai irodalom műfajai). A középkori filozófia és teológia egységét az intézményi struktúra, az oktatott tananyag és a nyelv mellett a skolasztika módszertani és terminológiai bázisa adta, következésképpen foglalkozunk majd a logika és a jelentésemélet néhány alapvető kérdésével is. Az alapok megismerését követően a következő szerzőkről és témákról lesz szó:

- (1) Canterbury-i Anselmus és az ontológiai istenérv
- (2) Petrus Abaelardus önéletírása, Héloise és Abelard az isteni igazságtalanságról, az univerzáléprobléma, a morális jó és a rossz szemantikai elemzése
- (3) a filozófia és a teológia viszonya a XIII. századi gondolkodásban, az 1270-es és 1277-es elítélő határozatok
- (4) XIII. századi viták a lélek természetéről és a világ örökkévalóságáról
- (5) metafizika és lélefilozófia a XIII. században: Aquinói Tamás, az újító
- (6) Duns Scotus metafizika-kritikája: az individualitás, a modalitás és az akaratszabadság új értelmezése
- (7) Ockham redukcionista metafizikája és teológiája, szkepticizmus és isteni mindenhatóság
- (8) Johannes Buridanus, via antiqua és via moderna a XV. századi egyetemeken.

Modern filozófiai problémák

-) Előadó: **Ambrus Gergely**
-) kedd 16:30-18:00
-) BBV-020.007 (kollokvium)

A kurzus a filozófia néhány klasszikus ismeretelméleti, metafizikai, elmefilozófiai, nyelvfilozófiai, etikai és esztétikai kérdéséhez újít bevezetést. A témák:

1. Tudásunk a külvilágról
2. Az Én: azonos személyek vagyunk-e életünk során?

3. Anyagi-e az elme? A tudat és az agy kapcsolata
4. Nyelv és világ. A referálás problémái: hogyan vonatkoznak szavaink a dolgokra? Létezik-e privát nyelv?
5. Szabad akarat, determinizmus, felelősség
6. A jó természete. Mi a jó? A naturalista hiba és a nyitott kérdés érv. Erkölcsi szerencse
7. A műtárgyak természete

A jó, a rossz, a helyes és a helytelen

- ⌋ Előadó: **Orthmayr Imre, Réz Anna**
- ⌋ szerda 14:00-15:30
- ⌋ BBV-020/09; BMVD-020/09 (kollokvium)

Az előadássorozat az erkölcsfilozófia hagyományos témaköreibe nyújt bevezetést.

Témakörök:

1. Mi az erkölcs és mi az erkölcsfilozófia?
2. Metaetika I: Mit jelentenek az erkölcsi kifejezések? Mit csinálunk, amikor erkölcsi ítéletet hozunk? Hogyan teszünk szert erkölcsi ismeretekre?
4. Erkölcspszichológia: Ész és szenvedély viszonya, egoizmus és altruizmus, az akaratgyengeség problémája.
5. A szabad akarat problémája.
6. A normatív etika három alaptípusa:
 - a) következmény-etika (teleológiai etika): egy cselekedetet következménye vagy célja tesz erkölcsileg helyessé vagy helytelenné
 - b) kötelesség-etika (deontológiai etika): egy cselekedetet valamely inherens tulajdonsága, valamilyen előírásnak való megfelelése tesz erkölcsileg helyessé vagy helytelenné
 - c) éretyetika: egy cselekedetet a cselekvőnek a cselekvéshez vezető motívuma vagy jellemvonása tesz erkölcsileg helyessé vagy helytelenné

Történelemfilozófiai Collegium: Bevezetés Marx történelemfilozófiájába és recepciójába

- ⌋ Előadó: **Miklós Tamás**
- ⌋ csütörtök 12:00-13:30 (I ép. 104)
- ⌋ BBV-020/354.03; BMVD-026 (szeminárium)

A történelemfilozófia néhány klasszikus szövegének tanulmányozása.

Szövegelemzések, különböző interpretációs lehetőségek.

Marx: Gazdasági-Filozófiai kéziratok 1844-ből

Marx és Engels: *A német ideológia*. MEM, Kossuth, Budapest, 1969. Feuerbach-fejezet

Marx és Engels: *A Kommunista Párt kéáltványa*, MEM, Kossuth, Budapest.

Tudományfilozófia szeminárium

- ⌋ Előadó: **E. Szabó László, Gömöri Márton**
- ⌋ péntek 14:00-15:30
- ⌋ BBV-020.043; BMVD-043 (szeminárium)

A kurzus célja a tudományfilozófia legfontosabb kérdéseinek áttekintése és megvitatása az alábbi olvasmánylistából válogatott írások alapján:

M. Schlick: Positivism and Realism, in *The Philosophy of Science*, R. Boyd et al. (eds.) The MIT Press, Boston 1992.

H. Reichenbach: Meaning, in *Experience and Prediction: An Analysis of the Foundations and the Structure of Knowledge*

P. Bridgman: The Operational Character of Scientific Concepts, in *The Philosophy of Science*, R. Boyd et al. (eds.) The MIT Press, Boston 1992.

A. Garfinkel: Reductionism, in *The Philosophy of Science*, R. Boyd et al. (eds.) The MIT Press, Boston 1992.

T. Kuhn: *Scientific Revolutions*, in *The Philosophy of Science*, R. Boyd et al. (eds.) The MIT Press, Boston 1992.

Arthur Fine: *The Natural Ontological Attitude*, in *The Philosophy of Science*, R. Boyd et al. (eds.) The MIT Press, Boston 1992.

M. Colyvan: *Indispensability Arguments in the Philosophy of Mathematics*, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2004 Edition), Edward N. Zalta (ed.).

W. V. O. Quine: *Two Dogmas of Empiricism*, *Philosophical Review* 60 (1951) 20–43.

W. V. O. Quine: *On Empirically Equivalent Systems of the World*, *Erkenntnis* 9 (1975), pp. 313–328.

B. van Fraassen: *Arguments concerning scientific realism*, Ch. 2 in *The Scientific Image*, Oxford University Press Inc., New York 1980.

W. V. O. Quine: *Epistemology Naturalized*, in: *Ontological Relativity and Other Essays*, Columbia University Press, New York.

L. E. Szabó: *Meaning, Truth, and Physics*, In G. Hofer-Szabó, L. Wroński (eds.), *Making it Formally Explicit*, *European Studies in Philosophy of Science* 6. (Springer International Publishing, 2017) DOI:

10.1007/978-3-319-55486-0_9. (Preprint: <http://philsci-archive.pitt.edu/12891/>)

L. Carroll: "What the Tortoise Said to Achilles" which is available here: <http://www.ditext.com/carroll/tortoise.html>

Selection from Plato's *Meno*. The text is available from the online library. The item is "The Dialogues of Plato, Volume 1: Euthyphro, Apology, Crito, Meno, Gorgias, Menexenus", please read the section "A Proof of Recollection" (pp. 164-171)

Hilary Putnam, *Brains in a vat*, http://ieas.unideb.hu/admin/file_2908.pdf

Bruce MacLennan, "Synthetic Ethology - An Approach to the Study of Communication". In *Artificial Life II: The Second Workshop on the Synthesis and Simulation of Living Systems*, Santa Fe Institute Studies in the Sciences of Complexity, proceedings Vol. X, edited by Christopher G. Langton, Charles Taylor, J. Doyne Farmer, and Steen Rasmussen. Redwood City, CA: Addison-Wesley, 1992, pp. 631–658. (Available from the online library.)

Weboldal: <http://phil.elte.hu/leszabo/TudfilSzeminarium/2021-2022-2/>

Tudományfilozófia

) Előadó: **E. Szabó László**

) szerda 16:00-17:30

) BBV-020.43; BMVD-020.43 (kollokvium)

A kurzus célja, hogy bevezetést nyújtson a modern teoretikus tudományfilozófiába. A tárgy elsősorban a kísérleti tudományok, pl. fizika, episztemológiai kérdéseire fókuszál, és ezeket a kérdéseket, jellemzően, formális/logikai eszközök segítségével is felhasználva tárgyalja. A kurzus végén felvázolásra kerül egy alapvetően naturalizált tudományfilozófia körvonala, amely az úgynevezett fiziko-formalista matematikafilozófia alapjaira épül, vagyis belül marad egy szigorúan fizikalista ontológia keretein. Bár a kurzus célja egyetlen koherens elképzelés szisztematikus kifejtése, a mindenkori kontextusba ágyazva bemutatásra kerülnek az alternatív filozófiai elgondolások is.

Weboldal: <http://phil.elte.hu/leszabo/PhilSci/2021-2022-2/>

Causality

) Előadó: **E. Szabó László**

) Thursday 18:00-19:30

) BBV-020.44; BMVD-020.44 (lecture)

What does causation consist in, and, depending on the possible answers, what are the basic characteristics of a causal relationship? -- this is the main topic of the lecture course. We shall also discuss the most important contexts of causality: the relationship of causality to concepts of explanation, law-like regularity, statistical correlation, time, modality, and logical inference. Our considerations will be based on the analysis of the causal narratives in our scientific, first of all, physical theories; rather than our every day experiences or common sense intuition.

Weboldal: <http://phil.elte.hu/leszabo/Causality/2021-2022-2/>

Epistemology of the Principle of Relativity

-) Előadó: **E. Szabó László**
-) szerda 16:00-17:30
-) BBV-020.19; BMVD-020/021 (lecture)

The course is a case study on one of the most fundamental and influential principles of modern physics, the Principle of Relativity. After a short review on the history of the principle, from the famous passage in Galileo's Dialogue through Einstein's 1905 paper to the contemporary texts, we will consider a typical textbook formulation of the principle: "The laws of physics have the same form in all inertial frames of reference." The core part of the lecture course will be a word-by-word analysis of this single sentence. It will be seen that the actual statement is not at all simple and obvious. We will encounter several difficulties to be resolved, and our final analysis will conclude that some of the problems remain unanswered, and the universal validity of the principle, at least in a few peculiar situations, is questionable. Finally, we will deal with the general epistemological status of the Relativity Principle and its friends (like the Cosmological Principle). It will be seen that there is a tension between these principles and the operational foundations of physical concepts. In fact, it will be argued, there is no objective knowledge of the world without the perspectival elements of our experiences.

Weboldal: <http://phil.elte.hu/leszabo/RP/2021-2022-2/>

Érveléstechnikai és logikai ismeretek

-) Előadó: **Zvolenszky Zsófia, Matula Gábor**
-) csütörtök 12:00-13:30
-) BBV-020.01/a; BMVD-020/03 (kollokvium)

A kurzus célja, hogy megismertesse a hallgatókat az adekvát érvelés módszereivel, a különféle érvek elemzéséhez szükséges alapvető logikai ismeretekkel. A kurzus során a hallgatók hétköznapi és tudományos példákon keresztül sajátítják el az érveléstechnika alapfogalmait, megtanulják azonosítani a különféle érvelési hibákat és logikai elemzésnek alávetni bonyolult érveket és gondolatmeneteket.

Autoritás, igazságosság, közösség: Bevezetés a politikai filozófiába

-) Előadó: **Mráz Attila**
-) csütörtök 12:00-13:30
-) BBV-020/342, BMVD-020/6 (szeminárium)

A kurzus célja, hogy a hallgatók megismerkedjenek a modern piaci társadalmakra jellemző politikai, gazdasági és jogi intézmények morális értékeléséhez szükséges alapvető, kortárs politikai filozófiai eszköztárral. Néhány téma, amelyet feldolgozunk:

-) Miért igazolható az államok léte, és milyen államok léte igazolható?
-) Mi az, hogy hatalom, és milyen formái léteznek a politikában?
-) Mi az, hogy állam, és mi az az anarchia?
-) Szuverenitás, jogállamiság, egyéni jogok
-) Demokrácia, többségi döntéshozatal és korlátai

-)] Mi lenne a jövedelem és vagyon, előnyök és hátrányok igazságos elosztása egy társadalomban?
-)] A magántulajdon, a kapitalista gazdaság összeegyeztethető az egyenlőség eszméjével?
-)] Mi az, ami a család/magánszférából a politikára tartozik?
-)] Mi lehet a vallás szerepe a modern államokban és a demokratikus politikában?
-)] Hagyomány és politika
-)] A nemzet fogalma, lehetséges politikai szerepeivel.

Az utolsó modul témái közül a hallgatók választása nyomán dolgozunk fel kettőt vagy hármat.

Mi az a jog, és mire (nem) jó? Kortárs jogfilozófiai bevezető

-)] Előadó: **Mráz Attila**
-)] csütörtök 12:00-13:30
-)] BBV-020/342, BMVD-020/352 (szeminárium)

A kurzus célja egyrészt, hogy a hallgatók áttekintést kapjanak a kortárs jogfilozófia néhány alapvető kérdésfelvetéséről; másrészt, hogy a hallgatók filozófiai eszközökkel tudják értelmezni és kritizálni a jog szerepét a modern nyugati társadalmakban és saját életükben. Többek között az alábbi kérdésekkel fogunk foglalkozni:

-)] Mi az a jog?
-)] Mi köze egymáshoz a jognak, az erkölcsnek, és a politikának?
-)] Mi az, hogy jogállamiság?
-)] Mi a jog ismeretelmélete, pl. mi számít bizonyítéknak a jogban?
-)] Mi tehet meg egy ügyvéd az ügyfele érdekében, és mi az, ami már nem fér bele?
-)] Hogyan igazolható a büntetés? Egyáltalán mi a különbség pl. egy bírság és adó között?
-)] Melyek a jog nem büntetőjogi területei? Milyen szerepet tölt be a jog – pl. a családjog, a tulajdonjog, a szerződések joga – a mindennapi életben?
-)] Mik azok az emberi jogok? Mitől és hol érvényesek?
-)] Mennyiben fékje és mennyiben motorja a jog a társadalmi egyenlőtlenségeknek?
-)] Mi a jog szerepe szabadelvű, demokratikus rezsimekben és mi a szerepe autoriter, önkényuralmi politikai rendszerekben?

A félév során kétféle olvasmánnyal dolgozunk. Egyfelől jogfilozófiai műveket fogunk olvasni. Másfelől a filozófiai olvasmányokat minden témához kiegészíti az adott probléma jogi, politikai, társadalmi kontextusát megvilágító, illetve egy-egy könnyen érthető jogesetet bemutató rövidebb újságcikk, videó vagy podcast, olvasmányosabb részlet egy jogi aktából. Ezek abban segítenek, hogy megértsük, milyen valós jogi problémák motiválnak egy-egy jogfilozófiai kérdésfeltevést, illetve milyen gyakorlati tétjei vannak az egyes elméleti álláspontoknak. A kurzus **nem feltételez** jogi előismereteket. Az elméleti problémákat jogi ismeretek nélkül is érthető, élvezhető konkrét jogi esetek, problémák megismerésén keresztül fogjuk megközelíteni.

Elidegenedés (Rousseau, Marx, Lukács)

-)] Előadó: **Olay Csaba**
-)] csütörtök 12:00-13:30
-)] BBV-020/002 BMVD-020-002 (szeminárium)

A kurzus a modern gondolkodás egyik alapélményét, az elidegenedést tárgyalja klasszikus álláspontok fényében. Rousseau, Marx, Lukács elképzelései mellett kitekintünk a romantika, a Frankfurter Iskola elgondolásaira (Horkheimer-Adorno, Axel Honneth), és az elidegenedés kortárs elméleteire is (Hartmut Rosa, Rachel Jaeggi).

Filozófiatörténet 4.

) Előadó: **Szalai Judit**

) hétfő 10:00-11:30

) BBV-020.19, BMVD-020.19 (kollokvium)

A kurzus során a Filozófiatörténet IV. vizsga anyagának hangsúlyos elemeivel, a legfontosabb szerzőkkel és művekkel foglalkozunk. (Figyelem: a vizsga anyaga a kurzus tematikájánál bővebb. Az előadáson tárgyalt szövegek - a vizsgatematikában megjelölt részeinek - ismerete a vizsga teljesítéséhez elegendő, a 'jeles' érdemjegyhez azonban a kurzus során nem tárgyalt olvasmányok ismerete is szükséges.)

1. Bevezetés; René Descartes 1 (Elmélkedések az első filozófiáról)
2. René Descartes 2 (Elmélkedések az első filozófiáról; A lélek szenvedélyei)
3. Baruch Spinoza 1 (Etika geometriai módon bizonyítva)
4. Baruch Spinoza 2 (Etika geometriai módon bizonyítva; Teológiai-politikai tanulmány)
5. Gottfried Wilhelm Leibniz 1 (Metafizikai értekezés)
6. Gottfried Wilhelm Leibniz 2 (Monadológia; Újabb értekezések az emberi értelemről)
7. Francis Bacon (Novum Organum, Új Atlantisz)
8. Thomas Hobbes (Leviatán)
9. John Locke 1 (Értekezés az emberi értelemről)
10. John Locke 2 (Értekezés az emberi értelemről)
11. George Berkeley (Tanulmány az emberi megismerés alapelveiről)
12. David Hume 1 (Értekezés az emberi természetről)
13. David Hume 2 (Értekezés az emberi természetről)

Fenomenológia és pszichoanalízis

) Előadó: **Ullmann Tamás**

) hétfő 12:00-13:30

) BBV-020/012 BMVD-020-012 (szeminárium)

A fenomenológia és pszichoanalízis című kurzus célja a XX. századi tudatfilozófia egyik középponti problémájának, a tudattalan fogalmának történeti és strukturális vizsgálata. A kurzus során megismerkedünk a fenomenológia klasszikusainak (Husserl, Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty) tudattalanról alkotott elméletével, valamint a pszichoanalízis metapszichológiai, vagy ha úgy tetszik filozófiai alapjaival, elsősorban Freud, Jung, Lacan művei alapján. Továbbá feldolgozzuk a kortárs fenomenológusok, pszichoanalitikusok és kognitív tudósok tudattalan folyamatokról alkotott eléletét.